

Om et manuskript til Herman Bangs roman »Det graa Hus«

Herman Bang gav i oktober 1901 redaktør Kristian Dahl, min far, som var en god ven af ham, et manuskript til *Det graa Hus*. Manuskriptet har efter min fars død været i mit eje, men er nu afhændet til Det Kongelige Bibliotek, for at det kan være tilgængeligt for en eventuel undersøgelse.

Manuskriptet er interessant derved, at dets tekst ikke er identisk med originaludgaven af bogen. En enkelt stikprøve, manuskriptets blad 29 sammenholdt med originaludgavens side 105-112, viser hele 36 afvigelser.

Manuskriptet består af 59 løse blade – af hvilke dog blad 28 mangler – pagineret af Herman Bang fra 1 til 55; upagineret er et blad mellem blad 4 og 5 samt et blad svarende til den sidste side i originaludgaven med slutcitatet; af bladene 17 og 33 findes både a- og b-blade. Fem af bladene er tilklippede stumper, delvis med rester af skrift fra en afklippet linje.

Det er skrevet på forskellige slags håndgjort papir, med syv forskellige vandmærker. Formatet er ca. 18,5 x 11,5 cm, det samme format, som Bang brugte til breve, og linjerne løber på bladenes lange led.

Skriften er ekstremt lille, fx står der på blad 31 ca. 80 linjer på de 11,5 cm, på blad 29 70 linjer. Blad 29 svarer, som nævnt, til ikke mindre end syv sider i originaltrykket. Med friske øjne må det dog kunne lade sig gøre at sammenligne hele manuskriptet med originaludgaven.

Efter blækfarven kan manuskriptet opdeles således: Der er anvendt næsten sort/brunt/gråbrunt blæk i tre afsnit: blad 1-12 (blad 12 forinden skifter blækfarven), blad 20-40 og sidste, upaginerede blad. Med blått blæk er to afsnit skrevet: blad 12 forinden – 19 (blad 19 er kun en afsnittet stump af et blad) og blad 41-55, bogens III. del. Manuskriptet har meget få rettelser, væsentlig overstregninger og fraklip.

Hvad kan meningen have været med dette »mikro-manuskript«?

Af et brev fra Herman Bang til Fritz Boesen (Ulla Albeck og Erik Timmermann (udg.): *Breve til Fritz*, København 1951, s. 187) fremgår det, at Bang endnu 30/9 1901 arbejdede på *Det graa Hus*. Manuskriptet er blad 55 dateret 10/10 1901. Det ledsages af et brev til Kristian Dahl, dateret 23/10 1901. Bogen anmeldes i *Berlingske Tidende* 3/12 1901.

Hvis manuskriptet har været til rådighed for forlag/trykkeri, kan det altså kun have været det mellem 10/10 og 23/10.

Imod, at det skulle være *selve* det oprindelige (urettede) trykforlæg, taler ikke blot denne meget korte periode, men også mikroskriften, som måtte være nok så vanskelig at arbejde med for en sætter.

Måske har det dog været forelagt forlag/trykkeri, for på blad 1 v er anført: Oplag 3000, skrevet med en anden hånd end Bangs. Det er imidlertid også muligt, at denne påtegning er foretaget af Olga Dahl, Kristian Dahls hustru. Hun fulgte Bangs virke med levende interesse – herom vidner både hendes og Kristian Dahls datter, Signe Dahls, udsagn og adskillige breve fra Bang til Olga Dahl, bevaret i privateje.

To steder i manuskriptet, blad 35 og blad 52, er med blyant indføjet et tal, henholdsvis 145 og 217. Forudsat at det er sidetal, henviser de hverken til originaludgaven eller mindeudgaven, men de kunne måske henvise til Bangs kladde, som vel må have fyldt adskilligt flere sider end det foreliggende manuskript. Dog ligner 7-tallet i 217 ikke Bangs 7-taller. Udgaverne har ikke ekstra tekst svarende til indføjesstederne.

Om »mikro-manuskriptet«s tekst er *identisk med* trykforlæggets (som formentlig ikke er bevaret?) og de talrige ændringer i originaludgaven i forhold til manuskriptet foretaget i korrekturene, eller om de allerede findes i selve trykforlægget, kan næppe afgøres.

Ændringerne er såvel stilistiske afvigelser som tilføjelser – ofte tydeliggørende – og udeladelser. Et par enkelte eksempler fra min stikprøve blad 29:

Ms.: Ja, hvor han sad. Moderen lo > *udgaven s. 106⁹⁻¹⁰*: Ja, hvor han sad, med strittende Ben og Øjnene stive i Hovedet. Moderen lo.

Ms.: som følte han den Halvblods under sig. > *udgaven s. 106²⁴⁻²⁵*: som sad han endnu paa den skønne Halvblods Hingst.

Ms.: der havde sin Stol halvt ude paa Gulvet. > *udgaven s. 107⁶⁻⁷*: der havde skubbet sin Stol halvt ude [*sic! rettet til ud i mindeudgaven*] paa Gulvet.

Er »mikro-manuskriptet« en *første renskrift* forud for trykforlægget, foretaget umiddelbart efter at romanen var afsluttet, eller måske jævnsides med at Bang arbejdede på den? Og har det i så fald kun været til hans eget brug, vel til at udarbejde selve trykforlægget efter? Det er jeg tilbøjelig til at antage. Men dette spørgsmål står åbent for en nærmere undersøgelse.

Jonna Rohmann